

ЕНЦИКЛОПЕДИЯ ПО СЧЕТОВОДСТВУ

A-K

Том I

ПРЕДГОВОР

Идеята за ЕНЦИКЛОПЕДИЯ ПО СЧЕТОВОДСТВО възникна преди доста време. Две са основните причини за това. Счетоводната практика е богата (даже прекалено) на книжни и електронни издания по проблемите на счетоводното отчитане. Налице са и речници на счетоводна тематика. На пазара се появиха енциклопедии по отделни тематики, а счетоводната теория и практика остро се нуждаеше от издание от този вид.

С проблематиката на счетоводството директно и индиректно са свързани много хора. Обективно се налага появата на енциклопедично издание, което да осигурява преди всичко методическа помощ за финансисти, мениджъри, счетоводители, консултанти, специалисти, защо не и за преподаватели. Също на ученици, студенти и всички, които се интересуват от проблемите на счетоводството.

Това издание се подготвя две години. Пред читателите е първият том на ЕНЦИКЛОПЕДИЯ ПО СЧЕТВОДСТВО. До края на 2009 година те ще разполагат и с втория том.

Появата на ЕНЦИКЛОПЕДИЯ ПО СЧЕТОВОДСТВО е резултат от сериозните промени в счетоводната система от началото на 1991 година. Тези промени съпътстваха развитието на пазарната икономика. В много отношения счетоводната система като съвкупност от нормативни изисквания, принципи и правила изпреварваше реалното развитие на пазарните отношения. А счетоводната култура подпомагаше пазарните субекти. И ЕНЦИКЛОПЕДИЯ ПО СЧЕТОВОДСТВО ще помага на предприемачите за познаването и прилагането на счетоводните правила.

ЕНЦИКЛОПЕДИЯ ПО СЧЕТОВОДСТВО предлага на специалистите от бизнеса познания по най-използваните термини в счетоводството. Такава е и една от целите на авторския колектив – да представи термините, които се употребяват най-често в счетоводната и икономическата практика. Основният подход е разработването на най-значимите термини, за да се помогне на процеса на уеднаквяване на терминологията на счетоводството в практиката. Читателите ще се убедят в това, след като се запознаят със съдържанието на енциклопедията.

ЕНЦИКЛОПЕДИЯ ПО СЧЕТОВОДСТВО е първото по рода си издание в България. Подготвката на такъв труд е огромна по обем и сложна за изпълнение задача. Първоначално се формира един издателски и авторски колектив. На по-късен етап – при реализацията на първия том, по една или друга причина някои от специалистите не взеха участие в разработването на термините, след това се включиха други автори.

Така или иначе, с лишаване от много неща и с голяма изследователска и научна стръб – може да се каже с чувство за мисия, екипът приключи работата по първия том и той е пред Вас.

ЕНЦИКЛОПЕДИЯ ПО СЧЕТОВОДСТВО включва над 1000 термина, които издателите оценяват като най-употребявани в практиката. Между тях – и такива, които пазарното стопанство наложи. Представянето им е съобразено с нормативната уредба по счетоводство към юни 2008 година. Термините са подредени по азбучен ред. Когато в пояснителния текст се налага многократното използване на термин, той се представя само с първата буква или с първите букви – ако се обозначава с повече от една дума.

Кои термини са обект на ЕНЦИКЛОПЕДИЯ ПО СЧЕТОВОДСТВО.

Това беше една от големите трудности пред авторския колектив. Професионалните дебати в издателството доведоха до решението обект на внимание да бъдат само тези термини, които имат широко приложение в счетоводната практика.

Счетоводната терминология е голяма и разнообразна. Справедливо ще бъде, ако отбележим, че тя се разширява – което рефлектира в разширяване на обектите на счетоводното отчитане с използването главно на финансовите инструменти. Целта на авторския колектив беше да улови целия този процес. И сме уверени, че сме успели.

Всеки термин е представен и с неговото наименование на английски език. Това ще улесни главно чуждестранните инвеститори при интерпретирането на счетоводни термини в практиката на организирания от тях бизнес.

Професионалната трактовка на авторската терминологична интерпретация на термините е на дипломираните експерт-счетоводители и регистрирани одитори проф. г-р Стоян Иванов Дурин и ст. н. с. г-р Живко Бонев Бонев.

Издаването на ЕНЦИКЛОПЕДИЯ ПО СЧЕТОВОДСТВО е реализирано от Делова седмица КОНСУЛТ под ръководството на Юра Шишкова, гл. редактор на Вестник „Делова седмица“, дипломиран консултант по управление.

Проф. г-р Стоян Дурин

Denola[®]
cegnwylch

A

Абак (abacus). 1) Техническо средство за пресмятане (в най-широкия смисъл на думата), вид инструментариум. Използван е от човека още в дълбока древност. 2) Вид сметало за извършване на логически зависимости пресмятания. 3) Графика (чертеж) за проследяване на определени логически зависимости и за извършване на пресмятания, протичащи по определен ред. При наличието на съвременни технически средства за пресмятане абакът остава в паметта на интересуващите се повече като историческа и етнографска ценност и значимост, свидетелстваща за бита на човека и неговата еволюция според начините на съчетаване на факторите на производството.

Аbonамент (subscription). Вид договор, отговарящ на изискванията на Закона за задълженията и договорите (ЗЗД). Може да има характер на договор за услуга, договор за поръчка, договор за изработка и др. разновидности. Ползвашият правата или изгодите по този договор (едината страна) отчита сделката като външна услуга. Според влиянието на фактора време тази страна отразява стойностния израз на абонамента като текущ разход за периода или пък като разход за бъдещи периоди. Другата страна по договора – изпълнителят, доставчикът, извършилелят, получава изгоди за извършеното, които отчита като приходи. Те се отразяват като текущи приходи или пък като приходи за бъдещи отчетни периоди.

Много често е налице предварително плащане на очакваната сделка, работа или услуга. С договора за абонамент се учредява правото изгодата да се ползва определено време. Стойността (стойностният израз) е нормативно установена (установен) като цена (такса), или е въпрос на взаимно договаряне в момента или впоследствие.

Аbonам (subscriber). Субект, физическо или юридическо лице, което е страна по договора за абонамент в качеството на получател на предмета на договора. Абонатът може да бъде абониран за вестници, списания, периодика въобще; за книги, картини, фотоси, касети, дискети, видеофилми; за услуги от топлофикация, газификация и други.

Авал (aval). Произлиза от френското aval, resp. – от араб. hawala – поръчителство. Употребява се във финансата сфера (сектор). Означава още гарантиране на платежа (плащанията) от трети лица, обикновено банки.

Авален (guaranteed) Гарантиран, обезпечен.

Авалист (avalist). Лице, което даваaval. Изразът или терминът се използва във финансата област.

Аванс (advance). Парична сума, предоставена на физическо или юридическо лице, за бъдещо изпълнение на предварително определени задължения.

Авансиране (advance, pay beforehand). Действие, свързано с предоставяне на аванс (обикновено пари) на трето физическо или юридическо лице.

Аванс на подотчетни лица (advance to liable persons). Конкретен случай на авансиране, предоставяне на аванс на лица от персонала във връзка с изпълнение на определени действия – командировка, покупка, плащане на задължение. Получените средства подлежат на отчитане – връщане или оправдаване с документи. Обикновено авансът на подотчетните лица се документира и отчита с авансов отчет.

Авансов отчет (advance statement). Вътрешен (произведен), а често и комбиниран счетоводен документ по образец, регламентиран с вътрешния правилник (наредба) за документацията и документооборота, съставен от подотчетното лице, за отчитане изразходването или възстановяването на получения аванс. Към него се прилагат и съответните оправдателни документи и доклад за изпълнението на поставената задача.

Авиzo (letter of advice, advice note). Писмо, уведомление, хартиен или електронен документ, с който една банка осведомява свой клиент за динамицата на авоарите му по разплащателна сметка.

Авизиране (advising). 1) Информиране, уведомяване, предизвестяване на някого за нещо. 2) Ин-

формиране на банков клиент за изплатени или постъпили суми по негова сметка.

Авоар (asset, holding). Величина на наличните парични средства в местна или в чуждестранна валута, които се намират в друго лице или банка, с които може да се разполага.

Автономност (financial autonomy). Самостоятелност, независимост. Тя може да бъде юридическа, икономическа, териториална, административна и пр. В икономиката обикновено се третира финансовата автономност. Степента ѝ се определя чрез показателя за финансова автономност (самостоятелност) като отношение между собствения и привлечения капитал (**Виж Финансова автономност**).

Авторско свидетелство (copyright authority). Юридически акт, издаден от оторизиран с права и отговорности орган за признаване и доказване при необходимост на права по авторство на открытие, изобретение и друго научно-приложно достижение. Документът се издава на физическо лице или на група лица (колектив, екип, сформирани нарочно за целта, или непреднамерено), като се съблудават стриктно изискванията на законодателя. АС се издава, когато резултатът от творческата дейност съдържа качествено нови решения на определени научни, практико-приложни и фундаментални проблеми, засягащи методологията, технологията, организацията, управлението и пр. на природни, социално-икономически и други общественозначими цели, интереси и дейности.

Редът, техниката и технологията на процедурите по издаването на АС се уреждат със закон или по друг юридически издържан начин.

Авторски и лицензионни възнаграждения (licensing fee). 1) Полагащи се по Закона за авторското право и сродните му права възнаграждения. 2) Лицензионните възнаграждения са резултат от притежаването на лиценз за нещо – извършване на ремонт и сервизна дейност, поддържане на оборудване, оказване на услуги и др. под.

АЛВ са предмет на договаряне между страните. Те зависят от обема, сложността и от други моменти, определящи характера на извършената работа или услуга. Съобразени са с общия жизнен стандарт и с други обстоятелства и функции, каквато е например функцията стимулиране. АЛВ са следствие от авторските и сродните им права, както и от лицензионните действия и дейности.

Авторски права (copyright). Признати права на авторите и създателите на книги, учебници и учебни пособия, картини, музикални произведения, филми, скулптури и други творения на науката, културата, изкуството и въобще продукти на материалното и духовното битие на человека. Документират се и се доказват при необходимост с авторско свидетелство. АП пораждат изгоди, но и задължения за притежателите им, които обичайно се регламентират в съответния акт. Нарушаването на АП, както и несъблюдаването, неспазването или незачитането им е основание за търсене на отговорност. АП са обект на счетоводството като конкретизирани нематериални активи.

Агент (agent). Представител на държава, предприятие, организация, на клиент, който изпълнява различни поръчения; пълномощник. 1) Агент на застрахователно дружество. Сключва или посредничи за сключване на застраховки от името и за сметка на застрахователното дружество, като работи с негови документи и по негови програми. За работата си получава комисиона, определена в процент към застрахователната премия по склучените полици. Отчита периодично събрани суми в застрахователното дружество. 2) Представител на застрахователно дружество от една държава на територията на друга (генерален агент). Работи под ръководството и контрола на своето дружество. Организира и развива представителства (клонове) на своето дружество в приемната страна, назначава, обучава и контролира местните агенти. В личното застраховане: не сключва застрахователни договори; не инвестира събранные суми по полиците – това прави единствено дру-

жеството му; няма право да променя условията и тарифите по застрахователните полици. В имущественото застраховане има по-широки права – може да уговоря специални застрахователни условия; да променя в определени рамки застрахователните тарифи и др. 3) Агент акизитор – лице, упълномощено да събира определени суми.

Агенция (agency). 1) Държавен орган, създаден с решение на законодателен орган, с определени от него управленски и изпълнителни органи и източници на финансиране. Упълномощен да изпълнява определени задачи и действия в конкретна обществена сфера с неограничен или ограничен срок на действие. Например Националната агенция по приходите, Агенцията по вписванията, Националната агенция по горите и др. А няма функциите и правомощията на министерство. 2) Учреждение за събиране и обмен на информация за събитията по света и в страната. Например Българската телеграфна агенция (БТА). 3) Служба за продажба на пътнически билети – като например пътническа агенция, за разпространение на реклама и др.

Адекватност (каниталова) (adequacy, capital) (виж Капиталова адекватност).

Асоциация на дипломираните експерт-счетоводители (АДЕС) (Association of Certified Public Accountants). Независимият финансов контрол в България е възникнал 1931 г., като е създаден Институт на заклетите експерт-счетоводители. Преустановен е 1950 г. и е възстановен отново със Закона за счетоводството от 1991 г., без с него да се създаде такава институция. От 1992 до 1996 г. съществува Асоциация на дипломираните експерт-счетоводители като доброволна организация, създадена по Закона за лицата и семейството. Председател е ст. н. с. д-р Живко Б. Бонев. Създадена е от първата група дипломирани експерт счетоводители, положили успешно изпити пред Международна комисия в края на 1991 г. и първата българска комисия, организирана от Министерството на финансите. АДЕС организира подготовка на кандидатите за дипломирани експерт счетоводители,

явяването им на изпити, поддържане на квалификационното ниво на дипломираните експерт-счетоводители, организирането и провеждането на независим финансов одит. АДЕС прекратява своята дейност със създаването на Института на дипломираните експерт-счетоводители (ИДЕС) (виж ИДЕС, Институт на дипломираните експерт-счетоводители).

Административни разходи (administrative expenses). Разходи, свързани с управлението на предприятие, с издръжката на образователни, научни и културни учреждения или с дейността на държавния (общинския) управленски апарат и съдебните органи. Финансира се от предприятията или от държавния (общинския) бюджет. Въпреки непроизводителния им характер достатъчността на размера им е необходимо условие за модерния мениджмънт на предприятията и нормалното функциониране на държавния (общинския) апарат и учрежденията на бюджетна издръжка.

Административно наказание (administrative penalty). Санкция, предвидена в нормативен акт, за нарушение на правна норма. Има дисциплиниращо значение за нарушителя (физическо или юридически лице) и възпитателно въздействие върху другите лица. Има и изразена фискална цел – да осигури събирането на данъците от данъчнозадължените лица. Главно средство на АН е глобата.

Адресант (sender). 1) Лице, което изпраща писмо, пратка, известие; подател. 2) Лице, което издава полица.

Адресат (addressee). 1) Получател на писмо, пратка, известие. 2) Лице, на което е дадена полица.

Ажио (exchange premium). 1) Разликата между номиналната и емисионната или пазарната стойност (курса) на ценните книжа, на банкнотите и монетите. Определя се в процент към номиналната стойност. Например ако акция с номинална стойност 1000 лв. се поеме от учредител на акци-

онерно дружество по емисионна стойност 1100 лв., А е 10% над номинала; ако акция със същия номинал се продаде на борсата за 900 лв., А е 10% под номинала. 2) Такса, която се изплаща при трансфериране на пари по чекове в брой.

Ажур (hemstitch, openwork). Изправност. В счетоводството – навременно и точно регистрация на стопанските операции в счетоводните регистри, изрядност на счетоводната дейност. Поддържането на счетоводството в ажур е условие за своевременно информационно осигуряване и за функциониране на органите на управление на предприятието, както и за вярно и точно информиране на външните потребители на неговата счетоводна информация.

Ажуриране. Привеждане на счетоводството в ажур; правилно и своевременно извършване на приключителните счетоводни процедури.

Ажур – L5.5. (azhur-L). Интегрирана система за управление, създадена от и собственост на „Бонев Софт Одитинг“ ООД. Изградена е на технология клиент-сървър и базирана върху InterBase SQL server от взаимосъвързани, изцяло интегрирани модули, работещи с обща база данни. И като единна адаптируема система, позволяваща вариантност на работа в зависимост от организационната и териториалната структура на потребителя независимо от скоростта и вида на комуникационните канали Системата включва следните основни модули, работещи с обща база данни: финанси и счетоводство; управление на продажбите; управление на доставките; склад, магазин; каса, банка; анализи. Системата е многоезична и притежава мощни генератори на отчети и дизайнер на документи.

Аквизиционни разходи (acquisition expenses). Разходи на застрахователите, възникващи от аквизиция, т.е. от работа по издиране на обекти за застраховане и склучване на застрахователни договори. Извършват се за новосключени договори и имат еднократен характер. Включват: комисиони за аквизиторите, т.е. лицата, които из-

вършват аквизиция; комисионата се определя в процент от събранныте застрахователни вноски или в промили от застрахователната сума по новосключени договори; разходи за реклама на застрахователните продукти, разходи за вещи лица за извършените технически, медицински и други прегледи на осигурените за застраховане обекти, разходи за премиране на аквизиторите – първенци и други.

Akorp (jobbery, piecework). Система за отчитане и заплащане труда на работниците според изпълнението и качеството на общия обем възложена работа, без да се вземат предвид действащите норми за време и разценки; разновидност на сделната форма на работна заплата. Стимулира съкращаване на сроковете за изпълнение на работата и подобряване на качеството. Намира приложение най-вече в строителството и в селското стопанство.

Акредитив (letter of credit). Депозирана парична сума от платец по търговска сделка в банка на доставчика и в негова полза или поето задължение от банка за изплащане по нареддане на клиент на извършена доставка (услуга) при точно определени условия (срок на доставката, представяне на предписаните документи, размер на плащането и др.). А може да се открие със собствени средства на наредителя или с отпуснат заем от банката. Той е с определен срок. Ако плащането не е извършено в неговите рамки, срокът може да бъде продължен или А да бъде закрит. Разновидности: а) документарен и недокументарен А – в зависимост от това дали се изискват стоково-разпоредителни документи или не; към недокументарните се причисляват и т.нр. обикновени акредитиви и кредитни писма, които се използват при плащания на суми в чужбина за издръжка на дипломатически мисии и представителства, на учащи се, на туристи и др.; б) делим и неделим А – в зависимост от това дали сумата по А се изплаща еднократно при изпълнение на цялата доставка или на части при изпълнение на определена част от общата доставка; в) прехвърляем и непрехвърляем А – според това има ли право бенефициентът (по-

лучателят по А) да прехвърли целия А или части от него в полза на трети лица; г) отменяме и неотменяме А – в зависимост от това могат ли да се променят условията по акредитива, без да се иска съгласието на бенефициента; д) потвърден и непотвърден А – в зависимост от поетите задължения от банките; е) А с покритие и без покритие – в зависимост от наличието на предварително депозирана сума в банката на доставчика с последващ превод; ж) А на виждане, с отсрочено плащане, чрез акцепт или негоциране – в зависимост от предписаната техника на плащане; з) А в чуждестранна валута и А в национална валута (в левове) – според валутата, в която е открит А. Избрените дотук видове акредитиви са първични. Вторични (помощни) А са А „bak to bak“, „stend by“, А и др. А „bak to bak“ включва допълнителна гаранция за плащане на доставчика при сделки с непознати купувачи в друга страна. Допълнителната гаранция може да е във форма на депозит в банка, на която доставчикът има доверие.

Акредитивна форма за разплащане (L/C form of payment). Една от формите за безналично разплащане между предприятията. Зародила се е в края на XIX век от необходимостта за сигурност на изпълнението и плащането на международните търговски операции. В България АФР е въведена през 1950 г. Гарантира в най-голяма степен плащането на доставката и едновременно създава сигурност за купувача, че ще получи платената стока (услуга), тъй като банката платец контролира спазването на условията на доставката. При международните плащания се прилага в съответствие с международно приети правила и действащата нормативна уредба в съответната страна. В България АФР е уредена нормативно в Търговския закон и в Наредба № 3 на БНБ за плащанията. При АФР плащанията се извършват при участие основно на две банки: банка на наредителя – т.е. на купувача, и банка на доставчика. Плащането се извършва от предварително открит акредитив (блокирани средства на купувача), сумата по който се превежда по специална сметка на доставчика в обслужващата го банка. Инициативата за плащането е на купувача. Изразява се чрез нареддане до обслужващата

го банка за откриване на акредитив от неговите средства в полза на определен доставчик за изплащане на конкретни извършени доставки на стоки или услуги при точно определени условия. Банката на доставчика извършва плащането по открития акредитив, след като доставчикът представи фактура, транспортни документи и други изискуеми от платеща документи, удостоверяващи изпълнението на доставката или услугата. Акредитивът се открива за срок от 30 дни, който може да бъде продължен по изключение. Закрива се при извършване на плащането от банката платец след изтичане на срока, ако плащането не се осъществи, или предсрочно по нареддане на купувача. Недостатъци на АФР са извеждането за немалък срок на средства от оборота на купувача, неголямата му възможност да упражнява ефективен контрол върху доставчика и големият обем техническа работа на банката.

Акредитивно нареддане (credit order). Банков документ, чрез който купувач по сделка за стоки или услуги нареджа на обслужващата го банка (откриваща банка) да открие акредитив в полза на доставчика. В него се определят видът на акредитива, сумата и валутата по него, банката платец и всички условия, при които бенефициентът може да получи сумата по доставката (комплекта документи и срока, в който трябва да бъдат представени на банката платец описание на стоката (услугата), условия на доставката, товарен пункт, маршрут на превозвача и др.).

Akm (act, deed). 1) Отделна проява на отделен човек или на група; постъпка, например акт на доблест, акт на насилие. 2) Групово действие, дело, например заключително заседание, окончателно решение. 3) Документ, с който се удостоверява и се придава правна форма на някакъв факт, например нотариален акт, акт за приемане на строително-монтажни работи.

Akm за начет (deficiency notice). Документ за парично задължение на едно или на повече физически лица към предприятие или държавен орган за нанесена му имуществена щета (липса, повре-

да, унищожение), установено от финансови и контролни органи или от органи на вътрешния ред (Сметната палата, вътрешен финансов контрол, икономическа полиция към Министерството на вътрешните работи), за което се носи пълна имуществена отговорност. Съставя се от оторизирани лица – финансови ревизори. АН има три основни раздела. В първия се посочват пълни данни за лицето/лицата, които се начитат, за да послужат за евентуални последващи следствени и съдебни процедури по определяне на задължението и възстановяване на щетата. Във втория раздел, озаглавен „Предварителни бележки“, се излагат обстоятелствата, които изясняват деянието, като данни за ощетения обект, за състоянието на отчетността, за условията и начина, по който е нанесена щетата, за състоянието на вътрешния контрол, за нарушените нормативни актове и др. В третия раздел, наречен „Задължения“, се описват установените задължения и се прави равносметка на техния общ размер, включително и полагащите се лихви. Ако щетата е съ причинена от две и повече лица, АН се съставя срещу всички лица и това дава възможност за търсене на солидарна отговорност. АН и документите, които го обосновават и са неделима част от него, са предпоставка за възбуждане на следствени действия и съдебно производство.

Aktivi^s (asset) (от лат. *aktivus* „действелен“). Принос, заслуга. В счетоводството: ресурс, контролиран от предприятието в резултат на минало събитие, от който се очаква в бъдеще икономическа изгода. Контролиран е ресурсът, който предприятието притежава, или за който са му прехвърлени юридическите права да ползва изгодите и да понася рисковете от собствеността. Контролът е изключително право на предприятието да черпи изгодата от ресурса, или да предоставя това право на друго предприятие срещу заплащане. Минало събитие е фактически осъществена покупка, производство или получено дарение. А трябва да е резултат от такова събитие, т.е. да е придобит реално от предприятието. Сделки или събития, които се очаква да настъпят в бъдеще, не пораждат А. Бъдеща икономи-

ческа изгода в А е потенциалът му да допринесе – пряко или косвено, поток от парични средства и парични еквиваленти към предприятието. Тя може да се получи от предприятието чрез:

- използване на актива самостоятелно или в комбинация с други ресурси в производството на стоки или услуги, които да бъдат продадени;
- размяна с други А;
- използване за погасяване на пасиви;
- разпределение между собствениците.

Икономическата изгода не се обвързва с конкретна форма на А. Тя може да се съдържа във физическата форма (както е при материалните А), в съдържанието (както е при нематериалните А), в юридическите права върху А (както е при вземанията и получените по финансов лизинг А), или в извършени разходи за сметка на следващ период (както е при разходите за бъдещи периоди). Общото условие е предприятието да контролира ползите, които се очаква да се получат от А. Два са критериите за признаване на А: ресурсът да съдържа икономическа изгода и тя да може да се измери достоверно. Ако се използва за база счетоводната теория, според която обекти на отчитане са средствата на предприятието (като конкретни форми, в които се е въплътил капиталът), А са средствата, инвестиирани в ресурсите и приели техните форми, а не самите ресурси. Правилно е например да се казва в съответствие с това, че дълготрайни (нетекущи) активи са средствата, инвестиирани в ресурси с продължителна употреба.

Aktivi^s (Active – magazine). Специализирано месечно списание и двуседмичен вестник в областта на счетоводството, финансите и осигуряването с името „Актив“. Излиза от 2002 г. с главен редактор Капка Драгийска. Издание на „Доби прес“ ЕООД. От 2004 г. главен редактор на списание и вестник „Актив“ е Елена Витски. Изданията предлагат задълбочен професионален поглед към проблемите на фирмението счетоводство и финанси, данъчния и митническия режим, пазара на банкови и застрахователни услуги, здравното и социалното осигуряване, нови информационни технологии, отразяването на важ-

Denoba[®]
designs

Б

База за разпределение (base for distribution). В счетоводството се използва с различни значения. Най-често срещаното от тях е база за разпределение на непреките производствени разходи. Една част от разходите, които отчетните единици (предприятието) правят, могат да се отнесат директно към различните видове дейности, продукти, производствени звена. Такива са например разходите за основни материали, по-голямата част от разходите за труд, за амортизации и т.н. Това са преки разходи. Друга част от разходите не могат да бъдат отнесени директно към отделните състави/звена от дейността на отчетната единица. Това са непреки или косвени разходи. Такива са например по-голямата част от разходите за външни услуги, част от разходите за амортизации – на сгради, на съоръжения и др.под., разходите за възнаграждения и за осигуровки на персонала, който обслужва повече от едно обособено звено на отчетната единица (управител, главен счетоводител, началник на производството и т.н.), разходите за продажба на продукция. За отнасянето им към различните видове дейности, продукти, производствени звена се използва определена в счетоводната политика на тази отчетна единица база. Като база за разпределение на такива разходи може да се приемат различни признания или показатели, които имат непосредствена връзка и обуславят размера на непреките разходи във всяко звено: обемът на произведената продукция (в натурали и в стойностни измерители); общият стойностен обем на преките разходи за съответното звено; размерът на заеманата площ, на която се реализират разходите и се генерират приходите, стойностният размер на генерираните приходи от съответните обособени звена, начислената работна заплата и т.н. Поради голямото разнообразие на признанията и на показателите при определянето на базата за разпределение те могат да бъдат комбинирани или да се избере един основен признак. Например разходите за възнаграждения на ръководния персонал може да се разпределят по звена пропорционално на възнаграждението на основните работници – като основополагащ признак; цеховите разходи – пропорционално на преките раз-

ходи (комбиниран показател) за всяко звено на съответния цех.

База от данни (data base). Информация, изразена чрез стойностни и/или натурали измерители, която има многофункционален характер. Тоест може да се използва за различни цели, в т.ч. и най-често за генериране на друга информация. Например за изчисляване на показателите за ефективност на предприятието от базата от данни могат да се извлекат: финансовият резултат (печалба или загуба), стойностният обем на активите на отчетната единица, стойностният обем на собствения капитал и т.н. За изчисляване на показателите за ликвидност на предприятието могат да се извлекат: стойността на задълженията към датата на баланса (обикновено към 31.X.), сумата на краткотрайните активи (за определяне на коефициента на общ ликвидност); сумата на вземанията, краткосрочните инвестиции и паричните средства (за определяне на коефициента на бърза ликвидност); сумата на краткосрочните инвестиции и на паричните средства (за определяне на коефициента на независима ликвидност) и сумата на паричните средства (за определяне на коефициента на абсолютна ликвидност). Всяка съставна част на периодичния финансов отчет може да се изготви, като се ползва базата от данни и т.н.

Базлянков, Марко Дичев (1912–1986 г.). Професор, доктор на икономическите науки. Завърши с отличие Търговската гимназия в Пловдив през 1932 г. През същата година е приет за редовен студент във Висшето търговско училище във Варна. През 1935 г. се дипломира с пълно отличие и като първенец на випуска получава стипендия, отпусната от Хумболтовия университет за специализация в Германия. Поради финансови затруднения, породени от нуждата за издръжка на голямото му семейство, той отлага специализацията си за по-късно. От 1935 до 1938 г. работи като счетоводител в предприятие за производство и търговия с дървен материал. От началото на 1939 г. Базлянков е докторант във Висшето училище за стопански и социални науки в Нюорн-

берг – Германия. През 1941 г. защитава успешно дисертацията си на тема Горското и дърводобивното стопанство в България и получава научната степен „доктор на стопанските и социални науки“. След завръщането си в България от 1941 до 1943 г. работи като счетоводител и съдружник в строително предприятие в гр. Смолян, което изгражда обществени сгради в града и селата. От 1943 до 1947 г. е съдружник в дължорезната фабрика „Бр. Базлянкови“ в с. Славейно, като същевременно води и счетоводните книги на фабриката. Но научната работа го привлича повече от предприемачеството. През 1947 г. той постъпва като асистент по счетоводство в Стопанския факултет на Варненския държавен университет „Кирил Славянобългарски“. През 1971 г. е избран за професор. От 1971 г. до пенсионирането си през 1980 г. е ръководител на катедра „Счетоводна отчетност“ във Варненския университет. Характерни за проф. Базлянков са широките му интереси и бързото ориентиране в теорията и практиката на счетоводната наука и икономическия анализ. Енергичен, всеобхватен и с творчески подход към интересуващите го въпроси, той притежава удивителното умение да намира рационално решение на конкретните проблеми. Проф. М. Базлянков е изключително внимателен при подготовката на счетоводни кадри. Смята, че студентите още от студентските банки трябва да се приобщават към научните изследвания. Неведнъж подчертава, че целта на висшето образование не е само във възможността му да даде определен ограничен комплекс от знания, а да възбуди у тях интерес, навик и желание да си служат с научната литература, да придобиват усилия за решаване на нови задачи, придвижващи развитието на икономическата наука. Главната цел при обучението, по негово мнение, е развиване на творческата активност у студентите.

Научната продукция на проф. Базлянков е главно от областта на счетоводството и анализа на дейността на строителните предприятия. Добре обоснованите изводи, препоръки и предложения представляват приноси с научно и практическо значение. Изследванията в областта на счетоводството на строителното предприятие са намери-

ли място в негови студии и статии. По-важни от тях са: „Отчитане на Временните нетитулни и титулни съоръжения в строителството“ (1957), „Въпроси на организацията и отчетността по използването на строителните машини“ (1963), „По въпроса за калкуационната структура на себестойността и съдържанието на статиите на производствените разходи в строителството“. Издава и първия в страната учебник за висшите учебни заведения по „Счетоводство на капиталното строителство“ (1961). С вешина предлага рационални решения за оптимизиране на счетоводното отчитане на редица отчетни обекти. Начните изследвания в областта на икономическия анализ са намерили място в редица разработки – индивидуални и колективно с проф. Ст. Хаджиев, като „Снижение на себестойността на строително – монтажните работи“ (1963), „Икономическа ефективност от използването на тежката механизация в строителството“ (1966) и др. В тези трудове авторът подлага на анализ богат емпиричен материал и сочи пътищата за повишаване ефективността на строителното производство. И в тази област проф. Базлянков разработва и издава първия в страната учебник за висшите учебни заведения по „Анализ на стопанска дейност на строителните организации“ (1964). Когато се прави оценка на творчеството на проф. Базлянков, на преден план изпъкват не само теоретичните му разработки и оригинални идеи, но и приложимостта им в практиката. Най-показателна в това отношение е колективната разработка „Прогноза за развитието на строителството“ – от Министерството на строежите. Проф. Базлянков е автор на голям брой рецензии на студии и монографии, на кандидатски и докторски дисертации и на продукцията на научни работници за участие в конкурси за доцент и професор. Той умело и задълбочено вниква в същността на разработките, подчертавайки приносите и слабостите в тях.

Подчертаният интерес на М. Базлянков към глобалните проблеми на счетоводството и икономическия анализ и неговата способност за синтез между изследване, наука и практика го правят желан участник в редица институции и организа-